

บทที่ 2

เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันการจัดการศึกษาวิชาชีพพยาบาลยังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของประเทศ การจัดการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการจัดการศึกษาวิชาชีพพยาบาล เพราะผลผลิตคือ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาซึ่งเป็นพลเมืองคนหนึ่งที่จะเป็นกำลังของประเทศชาติจะมีลักษณะอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับจัดการเรียนการสอนที่อาจารย์ผู้สอนจะปลูกฝังความรู้ความเชื่อต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน ด้วยเหตุนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ การจัดการศึกษาทางการพยาบาล จากตำรา .เอกสาร และผลงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความหมายและความสำคัญของการสอน

ในสถานบันการศึกษากิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การสอน ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน เช่น การสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์หรือสภาพการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น หรือการสอนเป็นศิลปะที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ผู้สอนจะต้องเตรียมการสอนและจัดสถานการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้สะดวกที่สุด (Good 1973 : 552) นอกจากนี้ยังหมายถึง "การอบรมอย่างหนึ่งที่มีมุ่งให้ความรู้ให้ยังลึกภายในได้ การได้รู้ได้ฝึกในสิ่งที่จะให้รู้เป็นการสอนซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการสอน เป็นการถ่ายทอดความรู้ และการสร้างความเชื่อเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีสติปัญญา" (Webster 1966 : 1286) กุลยา ดันติผลาชีวะ (2524 : 2) ได้ให้ความหมายของการสอนคือ "การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้สอน"

จากความหมายการสอนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การสอนมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ เป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่การที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงแหล่งที่มาของวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ซึ่งรายเรย์ (Reilly) ได้เขียนถึงแหล่งที่มาของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาพยาบาล 7 แหล่ง ดังนี้

1. ธรรมชาติของมนุษย์
2. ความต้องการของสังคมและแนวโน้ม
3. ความต้องการของวิชาชีพและแนวโน้ม
4. ธรรมชาติของผู้เรียน
5. ธรรมชาติของกระบวนการเรียนการสอน
6. ทฤษฎีและเนื้อหาสาระการพยาบาล
7. ปรัชญาของหน่วยงานต้นสังกัด (Reilly อ้างถึงใน จินตนา ยูนิพันธ์ 2527 : 68)

เมื่อผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจถึงแหล่งที่มาของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาพยาบาลแล้ว ผู้สอนยังจำเป็นต้องมีความเข้าใจประเภทของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่แสดงถึงการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ซึ่งบลูมและคณะ ได้แบ่งประเภทของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ด้านจิตพิสัย (Affective domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) ซึ่งพอที่จะสรุปประเภทของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาทั้ง 3 ด้านดังนี้ (Bloom 1971 : 217-273)

จุดมุ่งหมายทางการศึกษาด้านพุทธิพิสัย ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางสมอง แบ่งเป็น 6 ชั้น คือ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า สำหรับด้านจิตพิสัยนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องความรู้สึก ความสนใจในด้านค่านิยม ซึ่งแบ่งเป็น 5 ชั้น คือ การยอมรับ การตอบสนอง การสร้างค่านิยม การจัดระบบค่านิยม และการสร้างลักษณะนิสัยด้วยระบบค่านิยม ด้านทักษะพิสัยเกี่ยวข้องกับการทำงานประสานสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะต่าง ๆ แบ่งเป็น 5 ชั้น คือ การเลียนแบบ การทำตามแบบ การมีความถูกต้องเที่ยงตรง การกระทำที่ต่อเนื่องและประสานกัน การกระทำเองจนชำนาญเกิดเป็นทักษะ

พฤติกรรมแต่ละขั้นจะเรียงจากง่ายไปยาก และขั้นแรก ๆ จะเป็นพื้นฐานสำหรับขั้นที่สูงขึ้น เช่น พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย แบ่งเป็น 6 ขั้นคือ

1. ขั้นแรก ความรู้-ความจำ (Knowledge) เป็นขั้นต่ำสุด คือ ขั้นการจำข้อเท็จจริง รายละเอียดของเรื่องราว ปรากฏการณ์แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ระลึกได้ (Recall) เช่น

1.1 ระดับความรู้ในเรื่องเฉพาะ (Knowledge of Specific) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับศัพท์ นิยามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะอย่าง เช่น เวลา ปรากฏการณ์ บุคคล สถานที่ เป็นต้น

1.2 ระดับความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการ (Knowledge of Ways & Means) ได้แก่

1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผน (Knowledge of Conventions)

1.2.2 ความรู้เกี่ยวกับลำดับขั้นและแนวโน้ม (Knowledge of Trends & Sequences)

1.2.3 ความรู้เกี่ยวกับจำแนกประเภท (Knowledge of Classification & Categories)

1.2.4 ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ (Knowledge of Criteria)

1.2.5 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการหรือระเบียบวิธี (Knowledge of Methodology)

1.3 ระดับความรู้เกี่ยวกับการสรุปรวบยอด (Knowledge of Universals and Abstractions) ได้แก่

1.3.1 ความรู้ในหลักการและข้อสรุปทั่วไป (Knowledge of Principles and Generalizations)

1.3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง (Knowledge of Theories and Structures)

2. ขั้นที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) คือ ความสามารถในการคัดแปลง ให้ความหมาย และขยายให้กว้างไกลออกไปอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งระดับความเข้าใจ มี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับแปลความ (Translation) ระดับตีความ (Interpretation) และระดับการขยายความ (Extrapolation)

3. ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ (Application) คือ ความสามารถในการนำเอาความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่มีอยู่ไปแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ได้

4. ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis) คือ ความสามารถในการแยกแยะสิ่งที่มีบูรณออกมาเป็นส่วนย่อย ๆ ตามหลักการและกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นจริง การวิเคราะห์นี้มี 3 ระดับคือ การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Analysis of Elements) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of Relationship) และการวิเคราะห์หลักการ (Analysis of Organizational Principles)

5. ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) คือ ความสามารถในการผสมผสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นสิ่งใหม่ที่มีสมบัติต่างจากส่วนประกอบย่อยเดิม การสังเคราะห์แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ การสังเคราะห์สิ่งสื่อสาร (Production of a Unique Communication) เป็นการนำความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ มาผสมผสานกันเพื่อเกิดข้อความ ผลิตผลหรือการกระทำใหม่ ๆ ซึ่งแสดงออกในรูปของการพูด เขียน หรือแสดง เช่น แสดงความคิดเห็นได้ สรุปวิจารณ์ได้ อภิปรายได้ การสังเคราะห์แผนงาน (Production of Plan) เป็นความสามารถในการกำหนดแผนงาน แนวทาง ขั้นตอนในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือ เกณฑ์ และมาตรฐานที่วางไว้ การสังเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงนามธรรม (Derivation of a Set of Abstraction Relations) เป็นความสามารถในการเอาความสำคัญและหลักการต่าง ๆ มาผสมผสานกันให้เป็นเรื่องเดียวกัน เป็นสิ่งใหม่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

6. ขั้นที่ 6 การประเมินค่า (Evaluation) คือ ความสามารถในการวินิจฉัยตัดสินคุณค่าสิ่งต่าง ๆ โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ หรือมาตรฐานที่จะยึด เป็นข้ออ้างอิง การประเมินมี 2 ระดับ คือ การประเมินโดยใช้เกณฑ์ภายใน (Judgement in Terms

of Internal Evidence) เป็นการประเมินที่ใช้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่ในเรื่องนั้น มาเป็นเกณฑ์ในการประเมิน และการประเมินโดยใช้เกณฑ์ภายนอก (Judgement in Terms of External Criteria) เป็นการประเมินที่ใช้เกณฑ์นอกเรื่องที่กำลังประเมิน เป็นเกณฑ์ในการประเมิน

ด้วยเหตุนี้วิธีสอนจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งส่วนหนึ่งของการสอน ซึ่งเป็นกระบวนการในการให้การศึกษาและนับว่าเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องที่ผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อจะให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้โดยสะดวก ถ้าผู้สอนรู้จักใช้วิธีสอนที่ดีที่เหมาะสมย่อมจะทำให้ผู้เรียนได้รับสิ่งต่อไปนี้

1. ได้รับความรู้และมีความเข้าใจในบทเรียน
2. มีทักษะ (Skills) และความชำนาญในวิชาการที่เรียนรู้
3. มีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้นั้น
4. มีความสามารถนำสิ่งต่าง ๆ ไปใช้ได้
5. มีความสามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้
6. สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหามิติดประจำวันได้

นอกจากนั้นการสอนยังสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอื่น ๆ ได้อีกมากมาย ดังนั้น จึงควรศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ซึ่งผลของการศึกษามีประโยชน์ทำให้ผู้สอนสามารถนำไปปรับปรุงวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เพราะการวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนเป็นวิธีหนึ่งของการศึกษาอิทธิพลของผู้สอนในชั้นเรียนในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งทำให้เกิดผลดีในการเรียน (Amidon & Flanders 1967 : 92) แต่การวิเคราะห์พฤติกรรมจะสำเร็จด้วยดีนั้นจะต้องมีการกำหนดพฤติกรรมที่จะวิเคราะห์หรือประเมิน ซึ่งโทบิน (Tobin 1974 : 113) ได้กำหนดองค์ประกอบในการประเมินพฤติกรรมไว้ 3 องค์ประกอบดังนี้

1. พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ต้องการประเมิน
2. มาตรการ (Criteria) หมายถึง เกณฑ์ที่กำหนดขึ้นสำหรับพฤติกรรมที่

ต้องการประเมิน

3. เงื่อนไข (Condition) หมายถึง เงื่อนไขที่ผู้ประเมินกำหนดขึ้นสำหรับ พฤติกรรมที่ต้องการประเมินคือ พฤติกรรมนั้นจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ผู้ประเมินกำหนดไว้

สำหรับการกำหนดพฤติกรรมที่จะวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของอาจารย์นั้น ผู้สอนหรืออาจารย์จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เพราะผู้สอนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการสอนขึ้นเอง และเป็นการประเมินการสอนของผู้สอน ผู้สอนจะได้นำผลการประเมินไปปรับปรุงวิธีสอนให้ เหมาะสมอยู่เสมอ เนื่องจากวิธีสอนนั้นมีหลายวิธี มีหลายกระบวนการและเป็นทั้งศาสตร์และ ศิลปะอย่างหนึ่ง ดังที่ ไฮเรส มัน (Horace Mann) กล่าวว่า "การสอน เป็นศิลปะที่ยาก ที่สุดในกระบวนการศิลปะทั้งหมด อีกทั้งเป็นศาสตร์ที่ลึกซึ้งที่สุดในกระบวนการศาสตร์ทั้งหลาย ในความ สมบูรณ์ที่สุดของการสอน อาจารย์จะต้องมีความรู้ในวิชาการ ความรู้ในตัวผู้เรียน กระบวนการ การสอน อุปกรณ์และสภาพต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สูงสุด" (ไฮเรส มัน อ้างถึง ใน Richy 1958 : 52)

จากความคิด เห็นดังกล่าว พบว่า การกำหนดพฤติกรรมที่จะวิเคราะห์พฤติกรรม การสอนของอาจารย์และลักษณะของอาจารย์เป็นสิ่งสำคัญในการประเมินพฤติกรรมการสอน ของอาจารย์ ซึ่งสามารถที่จะศึกษาได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. พฤติกรรมของอาจารย์ในรูปของกระบวนการ (Process) มักจะมุ่งที่ พฤติกรรมของอาจารย์กับผู้เรียน
2. ผลที่ได้จากพฤติกรรมของอาจารย์ (Product) เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของผู้เรียน
3. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของอาจารย์ (Concomitants) คือ สิ่งที่มี ความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของอาจารย์

ส่วนวิธีการศึกษาและประเมินพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ นักวิจัยได้พยายาม ใช้วิธีการหลายวิธี และอาจกล่าวได้ว่า แนวทางสำคัญที่สามารถจะนำไปใช้ในการศึกษา พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน 4 ทางด้วยกันคือ

1. ศึกษาจากรายงานการประเมินผลของศึกษานิเทศก์หรือผู้บริหาร

2. จากการสังเกตของผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ
3. จากการรายงานโดยตัวอาจารย์เอง
4. จากการประเมินของผู้เรียน (ไอแอนนิส 1968 : 25-29)

สำหรับการที่จะศึกษาพฤติกรรมการสอนในชั้นเรียนเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนของอาจารย์พยาบาลวิชาการพยาบาลพื้นฐาน ผู้ศึกษาควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาทางการพยาบาล ตลอดจนโครงสร้างของหลักสูตรและวิธีการสอนทางพยาบาล ซึ่งพอที่จะสรุปได้ดังนี้

การศึกษาทางการพยาบาล

เป้าหมายของการพยาบาลที่สถาบันจะต้องยึดเป็นหลักในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของคำว่า การพยาบาลคืออะไร และการศึกษาพยาบาลคืออะไร ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ในดิงเกิล (Florence Nightingale) กล่าวว่า "การพยาบาลเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ป่วย เพื่อให้อยู่ในสภาวะที่จะต่อสู้การรุกรานของโรคได้อย่างดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ" (พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ อ้างจาก ในดิงเกิล ในประมวลรายงานการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 6 : 57)

ส่วน แฮนเดอร์สัน (Virginia Handerson) ได้ขยายความกว้างขึ้นคือ "การพยาบาล: คือ การช่วยเหลือบุคคลทั้งยามปกติและยามป่วยไข้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ หรือส่งเสริมการหายจากโรค หรือแม้กระทั่งช่วยให้บุคคลได้ไปสู่ความตายอย่างสงบ ซึ่งบุคคลอาจจะปฏิบัติได้เองในสภาพที่มีกำลังกาย กำลังใจ และความรู้เพียงพอ เป็นการกระทำที่จะช่วยให้บุคคลกลับเข้าสู่สภาวะที่ช่วยตัวเองได้โดยไม่ต้องได้รับความช่วยเหลือโดยเร็วที่สุด" (พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ อ้างจาก แฮนเดอร์สัน ในประมวลรายงานการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 6 : 57)

ไฟเซล (K. Feisel 2507 : 155) กล่าวว่า "การพยาบาลเป็นศิลปะและวิทยาศาสตร์อันเกี่ยวข้องกับสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยโดยการสอน และให้

ตัวอย่างการให้สุขภาพศึกษา และการรักษาสุขภาพให้คงอยู่ มิใช่อยู่ที่การให้การพยาบาลผู้ป่วย ทางกายอย่างเดียว ต้องให้ความช่วยเหลือในด้านที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สังคม และจิตใจ และให้บริการสุขภาพแก่ครอบครัว และชุมชนอีกด้วย มิใช่ให้แค่เฉพาะบุคคลอย่างเดียว"

จากความหมายของคำว่า "การพยาบาล" นี้ ทำให้การจัดการศึกษาทางการ พยาบาล นอกจากจะต้องคำนึงถึงการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทางด้านความรู้ต่าง ๆ แล้ว ยังต้องคำนึงถึง ชุมชนและสังคมอีกด้วย ดังที่ ทัศนา บุญทอง (ในประมวลรายงานการ ประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 6 : 146-147) กล่าวไว้ว่า "การศึกษาพยาบาล นอก จากการให้การศึกษ เพื่อผลิตบุคคลให้พัฒนาความรู้ความสามารถในการที่จะให้บริการแก่ สังคมในด้านการดูแลช่วยเหลือผู้ป่วย การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค และการ จัดการลุกลามของโรค ตลอดจนการฟื้นฟูสุขภาพของบุคคล ชุมชน และสังคม ได้อย่างมีประ- สติภาพแล้ว การศึกษาพยาบาลยังมุ่งหวังที่จะให้การศึกษ เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตัวเอง ให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข คือ การเข้ากับผู้อื่นและสังคมได้"

ดังนั้นในการจัดการศึกษาทางการพยาบาลโครงสร้างของหลักสูตร จึงควรต้อง สอดคล้องกับ เป้าหมายของการพยาบาล ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงโครงสร้างของหลักสูตรพยาบาล ศาสตร์

โครงสร้างของหลักสูตรพยาบาลศาสตร์

หลักสูตรพยาบาลศาสตร์ เป็นหลักสูตรหนึ่งของการศึกษาทางการพยาบาลระดับ ปริญญาตรีหรือ เทียบเท่าปริญญาตรี ซึ่งประกอบด้วย 4 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาพื้นฐานวิชาชีพ หมวดวิชาชีพ และหมวดวิชาเลือกเสรี มีจำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 130 หน่วยกิต และอย่างมากไม่เกิน 150 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำของ แต่ละหมวดวิชาดังต่อไปนี้ (จินตนา ยูนิพันธ์ 2527 : 55)

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมายถึง วิชาศึกษาทั่วไปที่ครอบคลุมรายวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา และวิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ ให้มี จำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต

การจัดการศึกษาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป อาจจัดในลักษณะ เป็นรายวิชาเดี่ยว หรือลักษณะบูรณาการในรูปแบบใด ๆ ก็ได้ที่ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชาดังกล่าว

2. หมวดพื้นฐานวิชาชีพ หมายถึง รายวิชาบังคับพื้นฐานเฉพาะรายวิชาที่สัมพันธ์กับวิชาชีพและให้หมายรวมถึงรายวิชาทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต

3. หมวดวิชาชีพ หมายถึง รายวิชาเฉพาะสาขาวิชาชีพด้านพยาบาลศาสตร์ ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 70 หน่วยกิต โดยให้มีกลุ่มรายวิชาภาคปฏิบัติไม่น้อยกว่า 20 หน่วยกิต และกลุ่มรายวิชาภาคทฤษฎีไม่น้อยกว่า 40 หน่วยกิต

4. หมวดวิชาเลือกเสรี หมายถึง วิชาใด ๆ ที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดสอน และจัดให้เป็นรายวิชาเลือกได้ และให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต

สำหรับหมวดวิชาชีพนับว่าเป็นหมวดที่สำคัญที่จะนำไปประกอบอาชีพ และเป็นหมวดที่มีจำนวนหน่วยกิตที่มากที่สุดด้วยเช่นกัน ในหมวดวิชาชีพนี้จะประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ คือ วิชาการพยาบาลพื้นฐาน โภชนบำบัด หลักและวิธีการสอน การพยาบาลอายุรศาสตร์และศัลยศาสตร์ การพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ การพยาบาลนรีเวชและสูติศาสตร์ การพยาบาลจิตเวช การพยาบาลสาธารณสุข การพยาบาลอนามัยชุมชน การรักษาระดับขั้น ปัญหาและแนวโน้มของการพยาบาล การบริหารงานหอผู้ป่วย และการสัมมนาการพยาบาล ซึ่งในหมวดนี้วิชาการพยาบาลพื้นฐานนับเป็นวิชาแรกที่นักศึกษาได้เรียนรู้ และในหมวดวิชานี้ก็มีความสำคัญต่อการศึกษารายวิชาพยาบาล จึงควรศึกษาลักษณะการสอนทางพยาบาลศาสตร์ ที่จะแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มลักษณะของผลผลิตได้

การสอนทางพยาบาลศาสตร์

การสอนทางพยาบาลศาสตร์นั้น จะประกอบด้วยการสอนในภาคทฤษฎี และการสอนในภาคปฏิบัติหรือการสอนในคลินิก (ทวงรัตน์ บุญานุรักษ์ 2525 : 117) สำหรับการเรียนการสอนภาคทฤษฎีนั้นมุ่งให้ความรู้ในด้านเนื้อหาวิชาในหลัก และวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ความรู้ไปกับการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาล และต่อการทำงาน ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่จะ

012231

i 174A0068

เตรียมให้ผู้เรียนมีความรอบรู้ มีความสามารถ และมีความพร้อมพอสมควรที่จะไปฝึกปฏิบัติ การพยาบาลแก่ผู้ป่วยได้ การสอนส่วนใหญ่จะใช้วิธีการบรรยายหรือการสาธิต จำนวนผู้เรียน ในชั้นเรียนจะเป็นนักศึกษาทั้งหมดของชั้นปีนั้น ๆ และการที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน การสอน หรือมีโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยทั่วถึงกันนั้นเป็นไปได้ยาก แต่ในด้านการเรียน การสอนภาคปฏิบัตินั้น เป็นวิธีการที่แตกต่างไปจากการเรียนการสอนในภาคทฤษฎี คือ เป็น การเรียนรู้จากสภาพ จากเหตุการณ์ที่เป็นจริง ผู้เรียนได้เห็น ได้สังเกต ได้สัมผัส ได้ทดลอง ปฏิบัติกับผู้ป่วยจริง (สมคิด รักษาสัตย์ และประนอง โอทกานนท์ 2525 : 1) ดังนั้นใน กระบวนการดำเนินการสอนในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติย่อมแตกต่างกัน แต่ในกระบวนการ สอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัตินี้ย่อมเริ่มต้นจากการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน การกำหนดเนื้อหาวิชา การดำเนินการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน (จินตนา ยูนิพันธ์ 2527 : 30) ซึ่งพอที่จะสรุปได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน

1. ภาคทฤษฎี มีจุดมุ่งหมายในการสอน คือ มุ่งให้นักศึกษามีพัฒนาการทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ด้านจิตพิสัย (Affective domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) และในแต่ละด้านที่กล่าวมานี้ก็มีจุดมุ่งหมาย ที่แตกต่างกัน เช่น ด้านพุทธิพิสัย มุ่งให้นักศึกษามีพัฒนาการด้านความรู้อย่างเพียงพอที่จะนำ ไปใช้เป็นหลัก และแนวทางในการให้การพยาบาลผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม ด้านจิตพิสัย มุ่งปลูก สักให้นักศึกษามีค่านิยม และทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาล และด้านทักษะพิสัยนั้นมุ่งให้นักศึกษา ได้รับประสบการณ์ ได้เรียนรู้ ได้พบเห็นการปฏิบัติทางการพยาบาล แต่เนื่องจากมีความจำกัด ด้านสถานที่ โอกาสและสภาพแท้จริงของผู้ป่วย การเรียนรู้เพื่อ เน้นด้านนี้จึงมีน้อยมาก
2. ภาคปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายในการสอน คือ มุ่งให้นักศึกษามีพัฒนาการทั้ง 3 ด้าน เช่นกัน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย แต่การเน้นในแต่ละด้านนั้น แตกต่างกับการสอนในภาคทฤษฎี คือ ในภาคปฏิบัติ จุดมุ่งหมายในการสอนด้านพุทธิพิสัยจะมุ่ง เน้นในด้านการพัฒนาความรู้ และให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาและความ ต้องการของผู้ป่วย เป็นรายบุคคล พร้อมทั้งวางแผนและประเมินผลการปฏิบัติการพยาบาลได้

อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับด้านจิตพิสัยนั้นมุ่งปลูกฝังนักศึกษาให้มีศรัทธาในวิชาชีพพยาบาล มีความอดทน เสียสละ และมีความต้องการอยากช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงจัง และในด้านทักษะพิสัยนั้นมุ่งให้นักศึกษามีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลอย่างถูกต้องมั่นใจ และเหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของผู้ป่วยแต่ละราย ทั้งยังสามารถตัดแปลงแก้ไขแนวทางการปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างรอบคอบ และมีเหตุผลที่ดี

การกำหนดเนื้อหาวิชา เนื้อหาวิชาที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้นั้น เนื้อหาจะแบ่งออกเป็นข้อมูลที่เป็นความรู้ ทักษะ และทักษะ (จินตนา ยูนิพันธ์ จาก Gagne and Briggs 1974 : 53-70) สำหรับข้อมูลที่เป็นความรู้ นั้น เป็น เนื้อหาวิชาประเภทที่เป็นทฤษฎี หลักการ และโมทัศน์ทางการพยาบาลและที่เกี่ยวข้อง เป็น เนื้อหาวิชาที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถทางสติปัญญาขั้นสูงขึ้นไป เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า รู้จักการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเนื้อหาที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ส่วนเนื้อหาวิชาที่เป็นทัศนคติ (Attitude) เป็นสิ่งที่ครูพยาบาลจะต้องปลูกฝังทัศนคติ เป็นความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะของการชอบหรือไม่ชอบ ส่วนค่านิยม (Value) เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ยอมรับกันว่ามีคุณค่า เป็นที่พึงปรารถนาของคนในสังคมนั้น ๆ ครูพยาบาลจะต้องกำหนดเนื้อหาวิชาที่จะช่วยพัฒนาทัศนคติและค่านิยมทางวิชาชีพให้แก่นักศึกษาพยาบาล รวมทั้งจะต้องแก้ไขทัศนคติและค่านิยมที่จะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติวิชาชีพพยาบาล

สำหรับเนื้อหาวิชาส่วนที่มีความสำคัญที่ครูจะต้องเป็นผู้กำหนดในการสอนทางพยาบาลศาสตร์ คือ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะ (Psychomotor skills) ทักษะทางการพยาบาลนั้น เป็นทักษะที่มีความซับซ้อน ผู้ปฏิบัติทักษะ เหล่านี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านร่างกาย มีความรู้และทัศนคติหรือค่านิยมพื้นฐานที่จำเป็น จึงจะสามารถปฏิบัติกิจกรรมทักษะทางการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จินตนา ยูนิพันธ์ 2527 : 31)

การดำเนินการสอน

การดำเนินการสอนทางการพยาบาลแบ่งออกเป็น

1. ภาคทฤษฎี ส่วนใหญ่เป็นการสอนแบบบรรยาย แต่อาจมีวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ได้ ขึ้นอยู่กับผู้สอน แต่โดยทั่วไปนักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนในขอบเขตจำกัด

2. ภาคปฏิบัติ ใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบผสมผสานกัน มุ่งให้นักศึกษาทุกคน ได้เห็นสภาพจริง ลงมือปฏิบัติ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยมีครูประจำตึกรักษาการพยาบาล ให้การนิเทศเป็นรายบุคคล หรือ เป็นรายกลุ่มอย่างใกล้ชิด

สำหรับการสอนในคลินิก หรือการสอนภาคปฏิบัตินี้ พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ (2525 : 127) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญ 3 ประการของการเป็นผู้สอนการพยาบาลในคลินิก ดังนี้

1. อັคมโนทัศน์ (Self-concept) ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีอັคมโนทัศน์ในทางบวก มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจพฤติกรรมของตนเอง มีความสุข มีความรู้สึกว่าคุณค่าในฐานะเป็นบุคคลในวิชาชีพพยาบาล ในฐานะที่เป็นครูผู้สอน เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในการสอนมองตนเอง และคนอื่นในรูปของความเจริญอย่างต่อ เนื่องทั้งด้านวิชาชีพ และส่วนบุคคล

2. ความรู้ ผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในศาสตร์สาขาการพยาบาล และศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถประยุกต์ความรู้ทางทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติอย่างเกิดประโยชน์ และมีการติดตามความก้าวหน้าทางด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง และที่จำเป็นคือต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทางศึกษาศาสตร์ มีความรู้ในทฤษฎีการเรียนการสอน และมีความสามารถในการสอน

3. ความสามารถทางการพยาบาลในคลินิก ทั้งนี้เพราะวิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มีการบริการเป็นแกนหลัก ดังนั้นผู้สอนวิชาการพยาบาลจะต้องเป็นผู้มีความสามารถทางการพยาบาล มีทักษะในการปฏิบัติกรพยาบาล สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษาได้ ความสามารถในการพยาบาลในคลินิคนี้ จะต้องเป็นการพยาบาลในลักษณะสร้างสรรค์

รูปแบบของการสอนภาคปฏิบัติหรือที่เรียกว่าการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในคลินิคนั้นมีดังต่อไปนี้

1. วิธีการสอนทางห้องทดลอง (Laboratory method) เป็นวิธีสอนวิธีหนึ่งที่ต้องอาศัยหลักของการแก้ปัญหาโดยการทดลอง (Experimental problem-solving) แต่ห้องทดลองทางการพยาบาลนี้แตกต่างจากห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ เพราะห้องทดลอง

ทางการพยาบาล คือ โรงพยาบาล บ้าน ศูนย์สาธารณสุข และหน่วยงานด้านสุขอนามัย ในชุมชนที่สามารถใช้เทคนิคการแก้ปัญหาทางสุขภาพอนามัยและทางการพยาบาลได้ ดังนั้น เทคนิคการสอนจึงเป็นไปในลักษณะของการสังเกตในระยะยาว และอาศัยหลักของการแก้ปัญหาโดยการทดลอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาในเทคนิคการพยาบาล

2. วิธีวิเคราะห์อุบัติการณ์เฉพาะกรณี (Case incident method) เป็น กระบวนการของการศึกษาอุบัติการณ์ที่มีระเบียบวิธีซึ่งจะนำไปสู่การเกิดความรู้ หรือ เป็นวิธี แสวงหาความรู้ โดยการสะท้อนความคิด (Reflective thinking) ที่จะนำไปสู่การ ตัดสิน ดังนั้น เมื่อผู้เรียนได้รับข้อมูลอุบัติการณ์ที่ต้องการจะแก้ปัญหาก็จะเริ่มสืบข้อมูลต่าง ๆ ที่ คาดว่าจะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ปัญหา สถานการณ์ และเหตุผลในการตัดสินใจ แล้ว นำมาวิเคราะห์หาข้อตัดสินปัญหาพร้อมทั้งหาเหตุผล ประกอบว่าข้อดีข้อเสียของการตัดสิน โดย คำนึงถึงประโยชน์ที่พึงได้ให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้

3. การประชุมปรึกษากาพยาบาล (Nursing care conference) เป็น การสอนที่เน้นเอาปัญหาการพยาบาลเป็นหลักแล้วนำเทคนิคการแก้ปัญหามาประยุกต์ใช้ในการ สอน โดยต้องจำแนกหาข้อจำกัดของปัญหา วิเคราะห์ รวบรวมข้อมูล ทดสอบและสรุปแนวการ ดังนั้นการประชุมปรึกษากาพยาบาลจึงเป็นการพบกันในกลุ่มบุคลากรพยาบาลเพื่อปรึกษาหารือ ถึงปัญหาการพยาบาลสำหรับผู้ป่วย เฉพาะราย โดยใช้เทคนิควิธีการของการแก้ปัญหาคตาม ลำดับขั้น

4. การประชุมปรึกษากาพยาบาล (Nursing team conference) เป็น การรวมกลุ่มบุคลากรทางการพยาบาลทุกประเภท คือ ทั้งทางฝ่ายการพยาบาลและฝ่ายการ ศึกษา ในการที่จะใช้สถานการณ์การประชุมปรึกษาของทีมการพยาบาล โดยมุ่งที่จะวางแผน การดูแลรักษาประจำวันให้มีความต่อเนื่อง และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้ อย่างดี

5. การศึกษารายผู้ป่วยโดยกลุ่ม (Nursing clinic) เป็นการประชุมปรึกษากา พยาบาลผู้ป่วยเฉพาะรายที่กลุ่มสนใจ โดยจะศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักการและแนวปฏิบัติทาง การพยาบาลเฉพาะรายผู้ป่วยนั้น ๆ เพื่อปรับปรุงการพยาบาลผู้ป่วยเฉพาะราย

6. การศึกษากาพยาบาลรายบุคคล (Nursing case study) เป็นการ

ประชุมปรึกษาการพยาบาลผู้ป่วย เฉพาะรายระหว่างผู้เรียนและผู้สอน (เฉพาะ 2 คน) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผู้ป่วย เฉพาะรายที่ผู้เรียนสนใจ และวางแผนการพยาบาลตามปัญหาและความต้องการของผู้ป่วย โดยผู้สอนจะ เป็นผู้แนะนำผู้เรียนทุกขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล พร้อมทั้งให้โอกาสผู้เรียนได้ทดลองในการให้การพยาบาลผู้ป่วยตามจุดมุ่งหมาย เฉพาะของผู้เรียนได้โดยอิสระ

7. การบันทึกการสนทนากับผู้ป่วย (Process record) เป็นเทคนิคการเรียนรู้รายบุคคลอย่างหนึ่ง โดยใช้การบันทึกอย่างมีขั้นตอน มีรูปแบบและมีจุดมุ่งหมาย ทั้งคำพูดและท่าทาง (verbal and nonverbal communication) ของคู่สนทนา 2 คน คือ พยาบาลกับผู้ป่วย ซึ่งจะต้องใช้การสังเกตการสนทนา ทั้งพฤติกรรมที่เปิดเผยและพฤติกรรมที่ซ่อนเร้น (overt and covert behavior) การมีปฏิกริยาสัมพันธ์ (interaction) และการแสดงความคิดเห็นของพยาบาลและผู้ป่วย การบันทึกการสนทนานี้จะจัดในเวลาจำกัด โดยมีการเริ่มต้นและสิ้นสุดในการสนทนาแต่ละครั้ง และให้ความหมายสิ่งที่สังเกตได้ทั้งหมด เพื่อนำมาวิเคราะห์

8. วิธีวิเคราะห์กรณีเฉพาะ (Case analysis method) เป็นการวิเคราะห์กรณีเฉพาะโดยกลุ่ม มุ่งสะท้อนความคิดจากปัญหาที่ได้รับการแก้ไขไปแล้วด้วยการนำข้อมูลต่าง ๆ ของกรณี ที่ปรากฏตามความเป็นจริงในเวลาและสถานการณ์นั้น เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วจึงมีการเสนอข้อตัดสินใจเป็นการวิเคราะห์การตัดสินใจ (decision-making analysis) การเรียนรู้จะ เกิดจากการให้ข้อคิดเห็น โดยอาศัยหลักการและแนวทฤษฎีที่ถูกต้อง โดยต้องพยายามขจัดความเกี่ยวข้องส่วนบุคคลออกไปเสีย วิธีนี้ต้องการใช้ความคิดที่ซับซ้อน จึงต้องมอบหมายกรณีให้นักศึกษาไปศึกษาล่วงหน้า เพื่อจะได้มีโอกาสค้นคว้าก่อนการอภิปราย

9. การแสดงบทบาทสมมุติ (Role playing) เป็นวิธีสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องที่สอนหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ได้โดยให้ผู้เรียนแสดงบทบาทต่าง ๆ ในสถานการณ์นั้น ๆ ตามเนื้อหาที่กำหนดให้ ซึ่งจะ เป็น เรื่องที่ เกี่ยวข้องกับปัญหาของพฤติกรรมของบุคคล สัมพันธภาพระหว่างบุคคล การติดต่อสื่อสารและอื่น ๆ ที่ต้องการให้มีการวิเคราะห์พฤติกรรมจากบทบาทต่าง ๆ ของผู้แสดง และให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะนำวิธีแก้ปัญหา มาทดลอง

ปฏิบัติหลาย ๆ ครั้ง จนเป็นที่พอใจแล้วจึงนำไปใช้กับสถานการณ์จริงต่อไป

10. การสัมมนา (The seminar) เป็นการเรียนร่วมกัน (learner participants) โดยกลุ่มสัมมนาให้ประโยชน์ในการเรียนรู้แก่กัน ครูหรือผู้สอนจะมีบทบาทในการเป็นผู้นำและชี้แนะแนวทาง การอภิปรายในชั้นของการเตรียมการเพื่อการสัมมนาแต่ละครั้ง โดยมุ่งช่วยเหลือให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อวิชาชีพพยาบาล และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานต่อไป ผู้สอนจะต้องช่วยให้ผู้นำสัมมนาและกลุ่มสมาชิกให้ผสมผสานสังเคราะห์ และดัดแปลงใช้ประโยชน์ของความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ทางสุขภาพอนามัย เพื่อค้นหาวิธีการแก้ปัญหาทางการพยาบาลที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุด วิธีการสอน โดยการสัมมนาเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วย เชื่อมความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้ดี

11. การศึกษาการพยาบาลรายผู้ป่วย (Nursing care study) เป็นวิธีการเรียนรายบุคคลซึ่งผู้เรียนและผู้สอนทำงานร่วมกัน ผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำในการศึกษาค้นคว้า เพื่อเตรียมรายงานและนำเสนอในกลุ่ม การศึกษาแบบนี้เป็นรูปแบบของการแก้ปัญหาการพยาบาลในผู้ป่วย เฉพาะราย โดยผู้เรียน เป็นผู้เลือกผู้ป่วย แล้วศึกษารวบรวมข้อมูลอย่างสมบูรณ์และนำไปวางแผนการพยาบาลและประเมินผลการพยาบาลให้เป็นลำดับ เป็นการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในการนำความรู้ทางทฤษฎีและทักษะทางการพยาบาลไปปฏิบัติจริงกับผู้ป่วยด้วยตนเองในการดูแลผู้ป่วยประจำวัน และการพยาบาลบางส่วนอาจปฏิบัติโดยบุคลากรอื่นในทีมการพยาบาล เพื่อที่จะให้การพยาบาล เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์และมีความต่อเนื่องกัน โดยตลอด

12. การสาธิต (Demonstration method) เป็นการสอนที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ ต้องการแสดงวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้และเกิดทักษะในเรื่องนั้น ๆ อาจจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ถ้าเป็นทางตรง หมายถึง ผู้ชำนาญในการพยาบาล เฉพาะอย่างได้เตรียมการแสดงอย่างมีขั้นตอน มีหลักการตามกระบวนการที่ถูกต้องซึ่งอาจแสดงในสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์สมมุติก็ได้ สำหรับการแสดงให้เห็นโดยทางอ้อมนั้น หมายถึง การพยาบาลทุกอย่างที่ปรากฏจริงอยู่แล้ว เป็นประจำวัน ผู้เรียนจะเฝ้าสังเกตกิจกรรมพยาบาลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นผู้สอนจึงต้องพิจารณาสถานการณ์ในคลินิคที่เป็นรูปแบบที่ถูกต้องให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้ การสอนด้วยวิธีนี้ถ้าต้องการให้ผู้เรียนได้

พัฒนาให้เกิดทักษะได้ควรให้มีการแสดงบทบาท โดยผู้เรียนภายใต้การมีเทศของผู้สอนจนกระทั่งผู้เรียนแสดงได้ด้วยตนเองจนเกิดทักษะ

13. การอภิปรายกลุ่มย่อย (Group discussion method) เป็นการสอนที่มุ่งที่จะแลกเปลี่ยนความคิด ความสนใจ และข้อแนะนำซึ่งกันและกันในปัญหาใดปัญหาหนึ่งในสภาพการณ์จริงของการปฏิบัติงานภายใต้ความช่วยเหลือของผู้ในกลุ่ม อาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ แต่กลุ่มจำเป็นจะต้องหาข้อตกลงร่วมกันให้ได้ ทั้งนี้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้นำอภิปราย

จากวิธีการดำเนินการสอนเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ในการดำเนินการศึกษาทางด้านพยาบาลจะต้องจัดการเรียนการสอนควบคู่กันไปทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ภาคทฤษฎีส่วนมากจะเป็นการศึกษาในห้องเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัย ส่วนการศึกษาภาคปฏิบัตินั้นจัดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และเน้นหนักในด้านทักษะพิสัย ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาพยาบาล โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในการดูแลผู้ป่วย และนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม การศึกษาภาคปฏิบัติ และภาคทฤษฎีในวิชาชีพพยาบาลนั้นจึงเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ การศึกษาภาคทฤษฎีจะ เสริมการศึกษาภาคปฏิบัติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกับการศึกษาภาคปฏิบัติผู้เรียนก็สามารถนำความรู้ที่ได้จากประสบการณ์มาเสริมความรู้ในภาคทฤษฎีได้ด้วย (ทัศนาศู บุญทอง 2522 : 20-21) สำหรับในการดำเนินการสอนนอกจากจะคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลักแล้ว ยังควรพิจารณาเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน เช่น ถ้าเนื้อหาที่เป็นข้อมูลทางทฤษฎี หลักการ ก็อาจจะใช้การบรรยาย ซึ่งในการสอนทางการพยาบาลภาคทฤษฎีส่วนใหญ่จะเป็นการบรรยายของครู โดยเฉพาะจะเป็นการบรรยายของครูฝ่ายเดียว คือ จะยึดครูเป็นศูนย์กลาง แต่ถ้าเป็นการสอนภาคปฏิบัติแล้วส่วนใหญ่จะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนในวิชาการพยาบาลพื้นฐานซึ่งส่วนใหญ่การสอนในภาคทฤษฎีเป็นการให้ความรู้ ข้อเท็จจริง และหลักการต่าง ๆ จึงใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย สำหรับภาคปฏิบัติส่วนใหญ่วิธีสอนจะเป็นการสาธิต การศึกษารายผู้ป่วยโดยกลุ่มหรือการศึกษาการพยาบาลรายบุคคล ทั้งนี้เป็นเพราะวิชาการพยาบาลพื้นฐาน เป็นวิชาแรกของวิชาชีพพยาบาล ผู้เรียนไม่มีประสบการณ์มาก่อน และลักษณะของวิชาการพยาบาลพื้นฐานมี

ส่วนทำให้ผู้สอนใช้ชีวิตการสอนดังกล่าว เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะของวิชาการพยาบาลพื้นฐานและวิธีการจัดการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลพื้นฐาน

ลักษณะของวิชาการพยาบาลพื้นฐาน และวิธีการจัดการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลพื้นฐานของแต่ละสถาบันย่อมมีข้อแตกต่างกัน หรือข้อเหมือนกันบ้าง ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละสถาบัน ดังนั้นจึงขอยกตัวอย่างลักษณะของวิชาการพยาบาลพื้นฐาน และวิธีการจัดการเรียนการสอนของแต่ละสถาบันดังนี้

วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย แบ่งวิชาการพยาบาลพื้นฐานออกเป็น 2 ตอนคือ การพยาบาลพื้นฐาน I และการพยาบาลพื้นฐาน II โดยมีลักษณะของวิชาดังนี้

การพยาบาลพื้นฐาน I (Fundamentals of Nursing I) ศึกษาถึงหลักการพยาบาล ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพยาบาลสาขาต่าง ๆ โดยนำหลักวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มาประยุกต์ในกระบวนการและวิธีการให้การพยาบาลเบื้องต้น ตลอดจนการเสริมสร้างให้มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

การพยาบาลพื้นฐาน II (Fundamentals of Nursing II) รายวิชานี้ต่อเนื่องจากการพยาบาลพื้นฐาน I เน้นถึงการสังเกตอาการ การวิเคราะห์ปัญหา การประเมินสภาพความต้องการทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการวางแผนการพยาบาลผู้ป่วยแต่ละราย การฝึกทักษะในการปฏิบัติการพยาบาล การให้คำแนะนำด้านสุขภาพอนามัยแก่ผู้ป่วยและบุคคลทั่วไป

สำหรับการจัดการเรียนการสอน มีลักษณะดังนี้

การพยาบาลพื้นฐาน I แบ่งการสอนออกเป็น ภาคทฤษฎี 2 หน่วยกิต ภาคฝึกทดลอง 1 หน่วยกิต ซึ่งจัดให้มีการเรียนการสอนในภาคการศึกษาที่ 2 ปีที่ 1

การพยาบาลพื้นฐาน II แบ่งการสอนออกเป็น ภาคทฤษฎี 2 หน่วยกิต ภาคฝึกทดลอง 1 หน่วยกิต และภาคปฏิบัติ 1 หน่วยกิต เปิดการเรียนการสอนในภาคการศึกษาที่ 1 ปีที่ 2

การจัดการเรียนการสอนในภาคทฤษฎี อาจสอนเป็นทีม หรือสอนคนเดียว ในภาคฝึกทดลอง และภาคปฏิบัติ มีการสอนในลักษณะ เป็นทีม

วิทยาลัยพยาบาล เกื้อการุณย์ แบ่งวิชาการพยาบาลพื้นฐานออกเป็น 2 ตอนคือ การพยาบาลพื้นฐาน I และการพยาบาลพื้นฐาน II โดยมีลักษณะของวิชาดังนี้

การพยาบาลพื้นฐาน I (Fundamentals of Nursing I) ศึกษาถึงหลัก กระบวนการและแนวคิดทางทฤษฎีทางการพยาบาลสาขาต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพยาบาล เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพยาบาล เบื้องต้น ตลอดจนเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาล

การพยาบาลพื้นฐาน II (Fundamentals of Nursing II) ศึกษาต่อเนื่อง จากวิชาการพยาบาลพื้นฐาน I เป็นวิธีการปฏิบัติการพยาบาล การสังเกตอาการ การ แก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัย โดยคำนึงถึงความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้ป่วยแต่ละบุคคล ตลอดจนการวางแผนการพยาบาลโดยใช้กระบวนการทางการพยาบาล และส่งเสริมให้มีทักษะในการปฏิบัติการพยาบาล

การจัดการเรียนการสอน เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาการพยาบาล พื้นฐานของวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ ได้จัดการเรียนการสอนวิชาหลักการพยาบาลในชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 และภาคฤดูร้อน ซึ่งรวมทั้งหมด 6 หน่วยกิต เป็นภาคทฤษฎี 4 หน่วยกิต ภาคปฏิบัติ 2 หน่วยกิต โดยมีลักษณะวิชาดังนี้

หลักการพยาบาล (Principles of Nursing) ศึกษาถึงหลัก กระบวนการ และวิธีการให้การพยาบาลเบื้องต้น อันเป็นรากฐานการพยาบาลโดยเน้นถึงความต้องการทาง ร่างกาย และจิตใจของแต่ละบุคคล การสังเกตอาการ การวิเคราะห์ปัญหาของผู้ป่วย การ วางแผนการพยาบาล ทักษะในการบริการพยาบาล การแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยต่อผู้-ป่วยและประชาชน รวมทั้งการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ นักศึกษาทราบถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

2. เพื่อให้สามารถนำหลักการทางด้านวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการพยาบาลได้อย่างมีเหตุผล

3. ให้นักศึกษาฝึกหัดสังเกตอาการและอาการของผู้ป่วย รวมทั้งสามารถรายงานอาการและบันทึกอาการนั้นได้อย่างมีเหตุผล และสัมพันธ์กับความต้องการของผู้ป่วย

4. สามารถศึกษาถึงปัญหาของผู้ป่วยอันเนื่องมาจากความต้องการทางด้านพื้นฐานของมนุษย์ และสามารถช่วยให้ผู้ป่วยแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วย

5. สามารถวางแผนการพยาบาลได้ตรงตามความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้ป่วย

6. สามารถให้ยาผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. สามารถเตรียมตนเองและผู้ป่วยให้รับสภาพในบั้นปลายของชีวิต

สำหรับการสอนวิชานี้ จะมีอาจารย์รับผิดชอบวิชานี้ 1 คน แต่จะแบ่งหัวข้อให้อาจารย์ที่สอนภาคปฏิบัติบนตึกรักษาการพยาบาลสอนทุกคน คนละ 2 หัวข้อขึ้นไป เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ

วิทยาลัยหัวเฉียว แบ่งวิชาการพยาบาลพื้นฐานออกเป็น 2 ตอนคือ การพยาบาลพื้นฐาน I และการพยาบาลพื้นฐาน II โดยมีลักษณะของวิชาดังนี้

การพยาบาลพื้นฐาน I (Fundamentals of Nursing I) : แนะนำให้เข้าใจวิชาชีพ บทบาทของพยาบาล และการสร้างสัมพันธภาพระหว่างพยาบาล ผู้ป่วย รวมทั้งผู้ร่วมงานอื่น ๆ มีการสอนทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติเกี่ยวกับทักษะในการสัมภาษณ์ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ทักษะในการสังเกตและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกการสังเกต และการสัมภาษณ์บุคคลในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่บ้านและโรงพยาบาล

การพยาบาลพื้นฐาน II (Fundamentals of Nursing II) วิชานี้มุ่งถึงความต้องการเบื้องต้นทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ซึ่งสัมพันธ์กับอาการและอาการแสดงของผู้ป่วยทั่วไป เน้นถึงวิธีการสังเกต การสื่อสาร และฝึกให้เกิดทักษะในการแก้ปัญหา ให้โอกาสนักศึกษาได้ฝึกฝนทักษะในการให้การพยาบาลขั้นต้น และมีประสบการณ์ที่จะนำความรู้จากวิชาทางพฤติกรรมของบุคคลและธรรมชาติวิทยามาใช้ในการให้การพยาบาล

หมายเหตุ นักศึกษาจะต้องศึกษาวิชานี้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและความเจ็บป่วย และวิชาการพยาบาลพื้นฐาน I มาแล้ว

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลพื้นฐานจึงมีลักษณะดังนี้

ปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 1 : มโนคติเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและความเจ็บป่วย
บรรยาย 2 หน่วยกิต

: การพยาบาลพื้นฐาน I 2 หน่วยกิต (บรรยาย
และฝึกปฏิบัติ)

ปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 : การพยาบาลพื้นฐาน II 4 หน่วยกิต (บรรยาย
ฝึกปฏิบัติ และคลินิก)

สำหรับวิธีสอนนั้น ภาคทฤษฎี อาจสอนคนเดียวหรือสอนเป็นทีม ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหา แต่การศึกษาภาคฝึกปฏิบัติใช้วิธีสอนเป็นทีม

ดังนั้นจากลักษณะของวิชาการพยาบาลพื้นฐาน หรือวิชาหลักการพยาบาล และการจัดการเรียนการสอนในวิชานี้ พอสรุปได้ดังนี้

ลักษณะของวิชาการพยาบาลพื้นฐานหรือหลักการพยาบาลนั้นเน้นถึงการสังเกต การวิเคราะห์ปัญหา การประเมินสภาพความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ สังคม ของผู้ป่วยแต่ละราย รวมทั้งการวางแผนการพยาบาลผู้ป่วยแต่ละราย โดยนำหลักวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และกระบวนการทางการพยาบาลมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการ และวิธีให้การพยาบาลเบื้องต้น ตลอดจนการแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยต่อผู้ป่วยและประชาชน ส่งเสริมให้มีทักษะในการปฏิบัติการพยาบาล และมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

สำหรับการจัดการเรียนการสอนนั้น ภาคทฤษฎีเป็นการสอนที่ใช้วิธีการบรรยาย ซึ่งอาจเป็นการสอนเป็นทีม หรือสอนคนเดียว ส่วนการสอนภาคทดลองปฏิบัติ และภาคปฏิบัติ นั้นใช้วิธีสอนเป็นทีม การเรียนการสอนนี้จะจัดให้มีในชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 ก่อนที่จะศึกษาวิชาทางการพยาบาลสาขาอื่น ๆ จำนวนหน่วยกิตของวิชาการพยาบาลพื้นฐานหรือหลักการพยาบาลนั้นจะอยู่ในระหว่าง 6-7 หน่วยกิต ซึ่งอาจแบ่งแยกเป็นภาคบรรยาย ภาคฝึกทดลอง และภาคปฏิบัติหรือภาคคลินิก หรืออาจไม่แยกหน่วยกิต

ในการจัดการเรียนการสอนของแต่ละสาขาวิชาย่อมพบปัญหาต่าง ๆ แตกต่างกันไป สำหรับปัญหาการสอนทางการพยาบาลนั้น คือ การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนมักมี ปัญหาเรื่องคุณภาพของการศึกษาพยาบาล ความไม่สอดคล้องของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อาชีพ และการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะประสบการณ์ที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะจัดให้ผู้เรียนได้ ซึ่งปัญหานี้ นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลพื้นฐานภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลการเรียนการสอน ในการประเมินผลการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลพื้นฐานมีวิธีการประเมินผล เช่นเดียวกับการประเมินผลการเรียนการสอนทางการพยาบาลศาสตร์

การประเมินผลการเรียนการสอนทางการพยาบาลศาสตร์

การเรียนการสอนทางการพยาบาลก็เช่นเดียวกับการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาทั่วไป คือ ต้องมีการประเมินผลซึ่งลักษณะการประเมินมีดังนี้

1. ภาคทฤษฎี ส่วนมากเป็นการทดสอบข้อเขียน ดังนั้นจึงวัดได้ดีในด้านความรู้ ด้านทัศนคติ ส่วนด้านทักษะวัดได้ไม่แน่นอนนัก

2. ภาคปฏิบัติ สามารถวัดพัฒนาการได้ทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ ทัศนคติ และทักษะได้ครอบคลุมกว่า แต่การประเมินผลการเรียนในภาคปฏิบัติทางการพยาบาลจะกระทำได้ยากที่สุดในกระบวนการประเมินผลทุกชนิด เพราะการปฏิบัติทางการพยาบาล คือ ชีวิต และสถานการณ์จริง ที่ต้องกระทำต่อผู้ป่วยจริงในคลินิก ซึ่งมักจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ บุคคล และเวลา (วิเชียร ทวีลาภ 2516 : 110)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์พยาบาล วิชาการพยาบาลพื้นฐานภาคทฤษฎี โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมการสอนนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาทางการพยาบาล ตลอดจนโครงสร้างของหลักสูตร และวิธีการสอนทางการพยาบาล เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาครั้งนี้แล้ว ผู้วิจัยยังต้องทำการศึกษาเครื่องมือและวิธีการสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ในรูปแบบต่าง ๆ อีกด้วย

การสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์

ในการสังเกตพฤติกรรมการสอนอย่างมีระบบจะต้องมีเครื่องมือสำหรับสังเกต และ วิเคราะห์พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน ซึ่งมีระเบียบวิธีการหลายวิธีตามจุดประสงค์ของการ ใช้ อาจจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภทคือ

1. ระบบการให้สัญลักษณ์ (Sign system) เป็นระบบที่กำหนดกิริยาท่าทาง หรือพฤติกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรืออาจไม่เกิดขึ้นในระหว่างช่วงเวลาสังเกต ผู้สังเกต จะบันทึกหรือทำเครื่องหมาย (/ หรือเครื่องหมายอื่น ๆ) ที่สังเกตเห็นได้มากที่สุดเท่าที่จะ มากได้ลงในแบบฟอร์ม โดยไม่คำนึงถึงความถี่ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น คือ พฤติกรรมถูกบันทึก เพียงครั้งเดียวในตลอดช่วงระยะเวลา 5-6 นาทีที่สังเกต ผลการบันทึกจะบอกให้ทราบว่า ในระหว่างที่ทำการสังเกตนั้น มีพฤติกรรมอะไรเกิดขึ้นบ้าง หรืออาจบอกได้ต่อไปอีกว่า พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นบ่อยเพียงไร ตัวอย่างของการบันทึกด้วยวิธีนี้ ได้แก่ THE Florida Taxonomy of Cognitive Behavior (Ober 1971 : 19) ซึ่งเป็นเครื่องมือช่วย ในการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู ประกอบด้วยข้อความที่กล่าวถึงพฤติกรรมต่าง ๆ 55 ข้อความ ข้อความเหล่านี้สามารถจัดเป็นกลุ่มได้ 7 กลุ่ม Bloom และ Sanders ได้จัดเรียงพฤติกรรมเหล่านี้จากพฤติกรรมที่แสดงออก จากง่ายไปจนถึงยาก ตามลำดับดังนี้ (เชิดศักดิ์ ไชวาลินธุ์ 2523 : 77)

- 1.10 ความรู้ในเรื่อง
- 1.20 ความรู้ในวิธีดำเนินการ
- 1.30 ความรู้รวบยอดในเรื่อง
- 2.00 การแปลความหมาย
- 3.00 การตีความหมาย
- 4.00 การนำไปใช้
- 5.00 การวิเคราะห์
- 6.00 การสังเคราะห์
- 7.00 การประเมินค่า

ในแต่ละกลุ่มจะแยกเป็นข้อย่อย ๆ อีก เช่น

- 2.00 การแปลความหมาย
 - 18 ครูพูดอีกครั้งโดยใช้สำนวนของตนเอง หรือพูดสั้น ๆ บ่อย ๆ
 - 19 ครูให้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมสำหรับความคิดที่เป็นนามธรรม
 - 20 ครูแปลความจากแผนภูมิ กราฟ เป็นภาษาพูด
 - 21 ครูแปลจากภาษาพูด เป็นแผนภูมิ หรือกราฟ
- 3.00 การตีความหมาย
 - 24 ครูให้เหตุผล (บอกเหตุผลให้นักเรียนทราบ)
 - 25 ครูแสดงให้เห็นถึงความเหมือนความแตกต่าง

2. ระบบการแยกประเภท (Categories system) เป็นระบบที่จำกัดวิธีการสังเกตเฉพาะพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยจำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท แต่ละประเภทใช้หมายเลขหรือสัญลักษณ์ประจำพฤติกรรมแทน ผู้บันทึกพฤติกรรมจะต้องศึกษาและจดจำสัญลักษณ์ประจำแต่ละประเภทให้แม่นยำ การสังเกตพฤติกรรมการสอนนั้นจะสังเกตในห้องเรียนโดยตรงหรือจากวีดีโอเทป (Vidio Tape) ก็ได้ และการบันทึกพฤติกรรมจะทำให้ช่วงเวลาจำกัด คือ บันทึกพฤติกรรมทุกครั้งที่เกิดขึ้นในทุก 3 วินาที ตัวอย่างของการบันทึกด้วยวิธีนี้คือ Flanders' Interaction Analysis Categories (Flanders 1970 : 34)

วิธีการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตทั้ง 2 วิธี ดังได้กล่าวแล้วนั้น นับว่าเป็นวิธีที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดของการสังเกตและเครื่องมือดังต่อไปนี้

เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของศูนย์วิจัยและการพัฒนาการสอนแห่งมหาวิทยาลัย
สแตนฟอร์ด

ในปี ค.ศ. 1866 ศูนย์กลางการวิจัยและการพัฒนาการสอนแห่งมหาวิทยาลัย
สแตนฟอร์ด (Stanford Center of Research and Development in Teaching)
เริ่มศึกษาเกี่ยวกับความสามารถของอาจารย์ โดยตั้งเป็นโครงการชื่อ Appraisal
Guide Revision ภายหลังได้ปรับปรุงเครื่องมือ เพื่ออธิบายพฤติกรรมในห้องเรียนอย่าง

กว้างขวาง และได้เปลี่ยนแปลงชื่อ เป็น A Taxonomy of Teaching Behaviors เครื่องมือการสังเกตพฤติกรรมนี้ประกอบด้วยข้อความที่กล่าวถึงพฤติกรรมการสอนที่สามารถจัดลำดับได้ (Ratable) หรือนับจำนวนความถี่ได้ (Countable) จากการทดลองให้อาจารย์นิเทศที่มีประสบการณ์ทางวิชาครู 18 คน เป็นผู้ตัดสิน จัดกลุ่มข้อความเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน 195 ข้อความ ทุกคนมีอิสระในการตัดสิน ปรากฏว่าอาจารย์นิเทศส่วนใหญ่จัดเป็น 15-20 กลุ่ม ต่อเจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนแห่งนี้ ได้พยายามปรับปรุงอีกครั้งจนจัดเป็นกลุ่มได้ 19 กลุ่ม คือ พฤติกรรมการสอนด้านทักษะในวิชาชีพ การพูดกับลักษณะของภาษาที่ใช้ การเตรียมการสอน การประเมินผล แรงจูงใจ วินัยในชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับผู้เรียน การบรรยาย การถามตอบ การให้งานปฏิบัติ การใช้อุปกรณ์ การให้ส่งเสริมกำลัง การทบทวน การถ่ายโยง การอนุมานกับการแก้ปัญหา การอภิปราย การรายงานการสอนให้เหมาะสมกับบุคคล และทักษะทั่วไป (Barel 1969 : 1)

เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของแฟลนเดอร์ส

ระบบการสังเกตพฤติกรรมได้ตอบทางวาจาของแฟลนเดอร์ส ใช้สำหรับการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนและการสอนของครูในชั้นเรียน โดยเฉพาะในระดับประถม เพราะการเรียนการสอนในระดับนี้ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนทางการโต้ตอบทางวาจา และระบบการสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของแฟลนเดอร์สนี้มุ่งสังเกตที่พฤติกรรมทางวาจาเท่านั้น เนื่องจากการเรียนการสอนในห้องเรียนส่วนใหญ่ใช้วาทะเป็นสื่อในการสอน สำหรับ เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจา และการแสดงออกระหว่างครูกับนักเรียน (Flanders' Interaction Analysis Categories) ใช้ชื่อย่อว่า FIAC ซึ่งสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1960 โดย เนด. เอ. แฟลนเดอร์ส (Ned A. Flanders)

ลักษณะเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของแฟลนเดอร์ส จำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท ๆ (Categories system) เป็น 10 ประเภท คือ พฤติกรรมทางวาจาของครู 7 ประเภท ของนักเรียน 2 ประเภท และการเรียนหรือวุ่นวายลับสนอีก 1 ประเภท ในพฤติกรรมของครู 7 ประเภทนี้ 4 ประเภทแรกเป็นคำพูดที่ครูใช้อิทธิพลต่อนักเรียนทางอ้อม ส่วนอีก 3 ประเภทเป็นคำพูดที่ครู ใช้อิทธิพลต่อนักเรียนโดยตรง พฤติกรรมทั้ง 10 ประเภทนี้มีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้ (Flanders 1970 : 33-37)

ส่วนที่ 1 ครูพูด (Teacher Talk)

ก. อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Influence)

1. ยอมรับความรู้สึก (Accepts feeling) ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียนแสดงออกด้วยวาจาในลักษณะที่เห็นอกเห็นใจ ไม่ข่มขู่ ไม่ว่าจะพอใจหรือไม่พอใจก็ตาม
2. ชมเชยหรือให้กำลังใจ (Praises or Encourages) ครูชมเชยหรือให้กำลังใจในการพูดของนักเรียน เช่น พยักหน้า กล่าวว่า "ดีมาก" "พูดต่อไปซิ" หรือการพูดตลกที่ทำให้บรรยากาศครึกครื้นขึ้น
3. ยอมรับหรือใช้ความคิดเห็นของนักเรียน (Accepts on Use ideas of pupils) ครูยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนนำมาขยายและเพิ่มเติมต่อไป
4. ถาม (Asks questions) ครูถามเกี่ยวกับเนื้อหาหรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนตอบ

ข. อิทธิพลทางตรง (Direct Influence)

5. บรรยาย (Lecturing) ครูบรรยายข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาหรือวิธีปฏิบัติ
6. ให้แนวทาง (Giving directions) ครูออกคำสั่ง หรือบอกแนวทางให้นักเรียนทำตาม
7. วิจารณ์หรือใช้อำนาจครู (Criticizing or Justifying authority) ครูวิจารณ์คำพูดหรือการกระทำของนักเรียน การดูว่านักเรียนหรือพูดเพื่อให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปในแนวทางที่ครูประสงค์

ส่วนที่ 2 นักเรียนพูด (Pupil Talk)

8. นักเรียนพูด-ตอบสนอง (Pupil-talk-response) นักเรียนพูดตอบครู ครูเป็นฝ่ายริเริ่มให้นักเรียนพูด

๑. นักเรียนพูด-ริเริ่ม (Pupil-talk-initiation) นักเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มในการพูดเอง เช่น พูดเพื่อแสดงความคิดเห็น หรือถามคำถาม

ส่วนที่ ๓ ความเงียบหรือวุ่นวายสับสน (Silence or Confusion) การหยุดพูด เป็นช่วงเวลาที่ไม่มีใครพูด หรือพูดสับสนวุ่นวายจนบันทึกไม่ได้

การหาความเชื่อมั่นของการสังเกต

การหาความเชื่อมั่นของการสังเกตที่นิยมใช้กันส่วนใหญ่ จำแนกตามระบบในการบันทึกกล่าวคือ ถ้าบันทึกโดยระบบสัญลักษณ์ มักจะประมาณค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีการหาความสัมพันธ์ หรือความสอดคล้องกันของการสังเกต ซึ่งจำแนกได้ เป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้สังเกต 2 คนในเวลาเดียวกัน ความสัมพันธ์จากการสังเกต 2 ครั้ง โดยผู้สังเกตเพียงคนเดียว หรือเป็นค่าสหสัมพันธ์จากการสังเกต 2 ครั้งต่างเวลากัน และผู้สังเกตคนละคน

ถ้าเป็นการบันทึกโดยระบบการแยกประเภท มักนิยมคำนวณค่าความเชื่อมั่นแบบ Interobserver Reliability โดยคำนวณหาร้อยละของความสอดคล้องกัน ตามวิธีของ William A. Scott. (เชดส์กดี ไชวาลินธุ์ 2523 : 83-84)

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน

การสังเกตพฤติกรรมการสอนอย่างมีระบบมีหลายวิธี แต่ไม่มีวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่จะสังเกตพฤติกรรมภายในห้องเรียนได้ครอบคลุมทุกพฤติกรรม (Ober 1971 : 15) ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ด้วยวิธีต่าง ๆ หลายวิธี ซึ่งพอสรุปวิธีการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์

กลุ่มที่ 2 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสอบถาม

กลุ่มที่ 3 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ทั้ง 3 กลุ่มมีดังนี้

กลุ่มแรก การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ จากการวิจัยเท่าที่ผ่านมามีส่วนมากเป็นการวิจัยทางด้านพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ (Interaction Analysis) ทางวาจา โดยถือว่าวาจาเป็นสื่อการสอนที่สำคัญ และพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการสอน วิธีการวัดพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ วิธีการของแฟลนเดอร์ส (Flanders) เครื่องมือวัดพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ได้มีผู้นำมาใช้ หรือดัดแปลงมาใช้ในการวิจัยพฤติกรรมการสอนมากมาย เช่น สตอลลิง (Stalling) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนในห้องเรียนทั้งพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่ใช้และไม่ใช้วาจาในห้องเรียน โดยใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่ดัดแปลงมาจากเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของแฟลนเดอร์ส นอกจากนี้ โรเบิร์ต และ เบคเกอร์ (Roberts and Becker) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนทางด้านวิศวกรรม วิชาปฏิบัติการในโรงฝึกงาน โดยดัดแปลงวิธีการสังเกตพฤติกรรมการสอนของแฟลนเดอร์สมาประยุกต์ใช้เช่นกัน แต่ไม่ได้มุ่งความสนใจพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของผู้สอนเป็นหลัก (โรเบิร์ต และ เบคเกอร์ อ้างถึงใน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตธนบุรี ภาควิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม 2522 : 22) ซึ่งต่อมา ไพโรจน์ ตรีธนากุล และคณะ ได้วิเคราะห์ลักษณะการสอนวิชาวิศวกรรมศาสตร์ในระดับอุดมศึกษา โดยนำวิธีการของ Flanders Stalling และ Roberts และ Becker มาสร้างเครื่องมือการสังเกตพฤติกรรมการสอนขึ้น เรียกเครื่องมือนี้ว่า ตารางวินิจฉัย รูปแบบการสอนวิชาวิศวกรรมศาสตร์" (A Diagnostic Device for Engineering Subjects Teaching Style หรือ DDTs) พฤติกรรมการสอนที่กำหนดขึ้นมี 18 หัวข้อ คือ การมอบงานการแนะนำเป็นรายบุคคล การอภิปรายร่วม การปฏิบัติงานในห้อง การอธิบายตามบท การสาธิต การบรรยายความ การบรรยายจากภาพ การเขียนไปหุดไป การวาดไปหุดไป อาจารย์ถาม-นักศึกษาตอบ นักศึกษาถาม นักศึกษาหุด อาจารย์ตอบ การเขียนหนังสือ การวาดภาพ การแสดงตัวอย่าง และความสับสน ในการศึกษาที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตพฤติกรรมการสอน การสัมภาษณ์ และจากแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า จากการศึกษาพฤติกรรมการสอน ผู้สอนทั้งหมดใช้วิธีสอนแบบบรรยาย สาธิต ถามตอบ และอธิบาย จากแบบสอบถาม พบว่า ผู้สอนใช้วิธีสอนแบบปรากฏการณ์เป็นวิธีสอนหลัก คิดเป็นร้อยละ 95.32 จากการสัมภาษณ์ก็เช่นเดียวกัน คือ ใช้วิธีสอนแบบปรากฏการณ์เป็นหลัก รองลงมาคือ

อรรถาธิบาย ตามเอกสารคำสอน (sheet) สำหรับวิธีบรรยายผู้สอนใช้วิธีการอธิบายข้อเท็จจริง ปัญหา หรืออธิบายความสัมพันธ์ต่าง ๆ และยกตัวอย่างให้เห็นจริง (ไพโรจน์ ตีรณนากุล และคณะ อ่างถึงใน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตธนบุรี, ภาควิชาครุศาสตร์ อุดสาหกรรม 2522 : 16, 25)

นอกจากนั้น มาลี เวชรพงศ์ (2517 : 99) ได้ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมในชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยครู 4 แห่งในภาคกลาง พบว่าพฤติกรรมการเรียนการสอนนั้น อาจารย์เป็นผู้แสดงมากกว่านักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุกร ศรีแสน (2517 : 85)

ในการวิเคราะห์พฤติกรรมการสอน นอกจากจะใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมการสอนของแฟลน เดอร์สมาไซท์หรือประยุกต์ใช้แล้วยังมีผู้ศึกษาพฤติกรรมการสอนโดยใช้เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ปรับปรุงขึ้นจาก Preliminary Classification of the Item Pool is Taxonomy of Teaching Behavior ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด มาใช้ เช่น คณิตศักดิ์ คำถนอม (2518 : 51-54) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนด้านการถาม-ตอบ และด้านทักษะทั่วไปของกลุ่มอาจารย์ที่สอนวิชาคณิตศาสตร์เปรียบเทียบกันในระดับที่สอนชั้นปริญญาตรี ระดับมัธยมศึกษา และระดับประถมศึกษา ในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ที่สอนในระดับต่างกัน มีพฤติกรรมการสอนด้านการถาม-ตอบ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีพฤติกรรมการสอนด้านทักษะทั่วไปแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่อาจารย์ในระดับประถมศึกษา มีพฤติกรรมการสอนด้านทักษะทั่วไปมากกว่าอาจารย์ในระดับมัธยม และระดับมหาวิทยาลัยสำหรับอาจารย์ชายและอาจารย์หญิง มีพฤติกรรมการสอนด้านการถาม-ตอบ และด้านทักษะทั่วไปไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อวิเคราะห์แบบการถามตอบของอาจารย์ พบว่าใช้แบบการถามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งพบว่า อาจารย์ใช้แบบการถามแบบความรู้-ความจำมากที่สุด รองลงไปตามลำดับคือ แบบความเข้าใจ แบบการนำไปใช้ แบบวิเคราะห์ และแบบประเมินค่าใช้น้อยที่สุด

กลุ่มที่ 2 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสอบถามพบว่า ผู้วิจัยจำนวนมากใช้แบบสอบถามในการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า แบบการจัดลำดับความสำคัญของข้อกระทง และการวิเคราะห์ตัวประกอบ เป็นต้น ดังมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของการสอน

ในปี ค.ศ. 1975 โทมัส และ เพนนี่ (Thomas and Penny 1975 : 653-660) ได้ศึกษาตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าโดยให้นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหารเป็นผู้ประเมิน พบว่า ส่วนหนึ่งที่เป็นตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการสอนของอาจารย์คือ เราใจให้นักศึกษาใช้ความคิดเพื่อตัวของเขาเอง และสนับสนุนให้นักศึกษาคิด โดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้ดูของจริง สำหรับในประเทศไทยพบว่า ได้มีผู้วิจัยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าในการศึกษาพฤติกรรมการสอน เช่นกัน เช่น ปิ่นวดี จิวนรานุรักษ์ (2519 : 101) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนทั่วไป ผลการวิจัยในด้านวิธีการสอน พบว่า อาจารย์ในทุกภาควิชาใช้วิธีสอนแบบบรรยาย แต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมภายหลังมากที่สุด วิธีสอนที่รองลงมานั้นส่วนใหญ่อาจารย์ใช้วิธีสอนแบบบรรยายเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันทนีย์ ชูศิลป์ (2521 : 95-99)

นอกจากนั้นในการศึกษาวิชาจิตวิทยาของ ไมนัส (Minus 1970 : 53-55) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมของอาจารย์" : โดยใช้แบบสอบถามประเมินค่า และเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นส่วนตัวด้วย ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของอาจารย์ที่พึงประสงค์ คือ ให้คะแนนนักศึกษาอย่างยุติธรรม มีความสามารถกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจทเรียน สามารถจัดลำดับเนื้อหาในหลักสูตรการสอนได้อย่างเหมาะสม มีความรู้ความสามารถในการค้นคว้าวิทยาการใหม่ ๆ และรู้จักวิธีการถ่ายทอดให้แก่นักศึกษาได้เป็นอย่างดี และในปี ค.ศ. 1971 โลเวอร์รี่ และคณะ (Lowerly and Other 1971 : 436-439) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักศึกษายาบาลและคณาจารย์ในการประเมินผลการสอนของอาจารย์" ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษายาบาลและคณาจารย์เห็นด้วยกับการที่มีการประเมินผลคณาจารย์และต้องการอาจารย์ที่มีประสบการณ์ในด้านการสอน

มีความสัมพันธ์กับนักศึกษาพยาบาล เป็นอย่างดี เปิดโอกาสให้นักศึกษาติดต่อกับอาจารย์อย่างใกล้ชิด มีความ เป็นกันเองและมีความรู้ใน เนื้อหาวิชาที่สอนอย่างแท้จริง นอกจากการศึกษาเกี่ยวกับความคิด เห็นในด้านการประเมินผลการสอนของอาจารย์และด้านพฤติกรรมของอาจารย์ดังกล่าว แล้วนั้น เลตัน (Layton 1969 : 27-29) ยังได้วิจัย เกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของ อาจารย์ที่มีผลต่อการเรียนของนักศึกษา โดยให้นักศึกษาพยาบาลหลักสูตร 2 ปี เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมที่ช่วยในด้านการเรียน คือ สนใจและยอมรับนักศึกษาเป็นบุคคลหนึ่งเต็มใจที่จะตอบคำถามและอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้กำลังใจ ยกย่องให้นักศึกษาได้แสดงความสามารถของตนเอง ส่งเสริมให้นักศึกษามีความก้าวหน้า สำหรับกิจรยาของอาจารย์ที่ขัดขวางการเรียนคือ ขู่เข็ญ และพูดกระทบกระแทก วางตนสูงและไม่ยอมรับผิด ควบคุมดูแล นักศึกษาอย่างใกล้ชิดเกินไป ไม่ยุติธรรมและทำโทษนักศึกษาต่อหน้าผู้อื่นทำให้นักศึกษาขาดความมั่นใจ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของโป๊ก (Poque 1967 : 133-136) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอาจารย์ในอุดมคติของนักศึกษา วิทยาลัยฟิแลนเดอร์ สมิท (Philander Smith) จำนวน 530 คน แยกตามชั้นปี คือ ชั้นปีที่ 1 2 3 และ 4 โดยให้ตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของอาจารย์ในอุดมคติของมหาวิทยาลัย โอเรกอน (Oregon) ซึ่งสร้างโดยควิก (Quick) และวอล์ฟ (Wolf) จำนวน 10 ข้อกระทง ผลการวิเคราะห์โดยการจัดลำดับความสำคัญของข้อกระทงพบว่า อาจารย์ในอุดมคติ คือ มีความรู้ใน เนื้อหาวิชาดี เป็นผู้มีการ วัตถุประสงค์ และมีความสามารถในการอธิบายอย่างชัดเจน การมีส่วนร่วมในการวิจัย การคำนึงถึง อายุ และความสนใจของผู้เรียน เป็นรายบุคคล การกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

สำหรับการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตรา ส่วนประเมินค่า และแบบการจัดลำดับข้อกระทงแล้วนั้น ยังมีวิธีการศึกษาโดยนำแบบสอบถาม มาวิเคราะห์ตัวประกอบ ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาไว้ดังนี้

ในปี ค.ศ. 1968 ยอร์จ และจูเลียส (George and Julius 1968 : 44-52) ได้วิจัยเพื่อประเมินการสอนของอาจารย์ที่เกิดขึ้น เสมอในห้องเรียน โดยนักศึกษาเป็นผู้ประเมินผล จากการวิเคราะห์ตัวประกอบ พบว่า ได้ตัวประกอบของการสอน 9 ตัวคือ ความเชื่อมั่นและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ความกระจ่างในวิชา ทัศนคติที่ดีต่อนักศึกษา อาจารย์ให้ความสนใจและกระตุ้นความคิดเห็นของนักศึกษา ยุติธรรมในการประเมินผล มีสื่อ

การสอนที่ดีและเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ความถี่ของการประเมินผล ความสนใจและความรู้
 ในเนื้อหาวิชาและการเตรียมการสอน สำหรับในด้านทัศนคติที่ดีต่อนักศึกษา พบว่า ประกอบด้วย
 ด้วยตัวแปร คือ บรรณานาที่จะช่วยผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี
 มีความเห็นอกเห็นใจผู้เรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้วิจารณ์และซักถาม
 มีอารมณ์ขัน มีความยืดหยุ่น มีอิสระในการจัดกิจกรรมการสอน ส่วนในด้านการศึกษาให้ความสนใจ
 และกระตุ้นความคิดเห็นของนักศึกษาของอาจารย์ พบว่า ประกอบด้วย เห็นความสำคัญของ
 สิ่งเร้า ใช้สื่อการสอนได้อย่างน่าสนใจ เห็นความสำคัญของวิชาอื่น ๆ จัดสถานการณ์รอบตัว
 ได้อย่างเหมาะสม

ในปี พ.ศ. 2520 จริญญา สิงคณิก (2520 : 85-93) ได้ศึกษาประสิทธิภาพ
 ของการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ จำแนกตัวประกอบได้ 9 ตัว เช่นกันคือ
 ลักษณะอาจารย์ ทักษะการสอน ความสัมพันธ์ของอาจารย์-นิสิต การใช้อุปกรณ์ วิธีสอน
 วัสดุอุปกรณ์ การวัดผล ทัศนคติต่อวิชาที่สอนและผู้นำ ผลการศึกษาของจริญญา สิงคณิก
 พบว่า ความสัมพันธ์ของอาจารย์-นิสิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของยอร์จ และจูเลียส คือ
 มีทัศนคติที่ดีต่อนิสิตนักศึกษา ส่งเสริมและยอมรับฟังความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา และให้
 ความช่วยเหลือทั้งในและนอกห้องเรียน นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของลดาวัลย์
 ชมมณฑา (2520 : 73-74) ที่ได้ทำการศึกษาดูประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของ
 การสอนระดับอุดมศึกษา สาขามนุษยศาสตร์ แต่จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ได้ตัว
 ประกอบ 6 ตัว คือ อุปกรณ์การสอน บุคลิกลักษณะของอาจารย์ วิธีการสอน คำบรรยาย
 ทัศนคติของอาจารย์ต่อนิสิต และทักษะการสอน โดยมีตัวแปรต่าง ๆ ในแต่ละตัวประกอบ
 เช่น ในด้านวิธีการสอนประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของนิสิต
 การรับฟังคำตอบของนิสิตอยู่เสมอ กระตุ้นให้นิสิตแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มีวิธีการสอน
 แบบต่าง ๆ เช่น บรรยาย อภิปราย ถกเถียงปัญหา การนำเข้าสู่บทเรียนและบอกวัตถุประสงค์
 ประสงค์ของการสอนแต่ละวิชาในด้านทัศนคติของอาจารย์ต่อนิสิต ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ
 ได้แก่ การพอใจในผลการเรียนของนิสิต การพอใจในพฤติกรรมของนิสิต คำชม คำวิจารณ์
 ของอาจารย์ บุคลิกท่าทางของอาจารย์ที่แสดงต่อนิสิต การช่วยเหลือนิสิตทั้งด้านวิชาการและ
 กิจกรรม การให้การบ้านและแบบฝึกหัด และการให้ความเป็นกันเองกับนิสิต และในด้านทักษะ
 การสอนประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การแบ่งเวลาในแต่ละเรื่องได้อย่างเหมาะสม

การยกตัวอย่างได้ชัดเจนตรงเนื้อเรื่องวิชา การปรับปรุงเนื้อเรื่องวิชาให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ การเตรียมการสอนทุกครั้ง และการตอบคำถามได้อย่างแจ่มแจ้ง

ในปีเดียวกันนั้น จินตนา มาพวง (2520 : 59-60) ได้ทำการศึกษาตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ ส่วนชาดา บัวแสง (2520 : 110-111) ได้ทำการศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์กายภาพด้วยวิธีวิเคราะห์ตัวประกอบเช่นกัน ผลการวิจัยพบว่าได้ตัวประกอบ 5 ตัว คือ ผลการวิจัยของจินตนา มาพวงมีตัวประกอบ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของอาจารย์กับนิสิต เช่น การยินดีติดต่อกับนิสิตด้วยความจริงใจ การให้เกียรตินิสิต การมีความเป็นกันเองกับนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน การทำตัวดีเสมอต้นเสมอปลาย การมีความรู้สึกที่ดีต่อนิสิตตั้งแต่แรกสอน การพยายามส่งเสริมให้นิสิตเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง การชมและวิจารณ์ผลงานของนิสิตอย่างยุติธรรม การให้ความช่วยเหลือทั้งด้านวิชาการและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตัวประกอบอื่น ๆ ได้แก่ วิธีสอนบุคลิกภาพของอาจารย์ ทศนคติของอาจารย์ที่มีต่อวิชาที่สอน และการประเมินผลสำหรับผลการวิจัยของชาดา บัวแสง พบว่า ตัวประกอบ 5 ตัวนั้น ได้แก่ อุปกรณ์การสอน ลักษณะบุคลิกของอาจารย์ ทศนคติของอาจารย์ที่มีต่อนิสิตและวิชาที่สอน บรรยากาศในชั้นเรียน และทักษะในการสอน

จากการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยวิธีวิเคราะห์ตัวประกอบปรากฏว่าผลการวิจัย เมื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตัวประกอบจะได้ตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนของอาจารย์แตกต่างกัน แต่พอสรุปได้ว่า ตัวประกอบที่สำคัญสำหรับพฤติกรรมการสอนของอาจารย์คือ บุคลิกลักษณะของอาจารย์ ความสัมพันธ์ของอาจารย์กับนิสิต นักศึกษา อุปกรณ์การสอน วิธีสอนหรือทักษะในการสอน การประเมินผล และบรรยากาศในชั้นเรียน

กลุ่มที่ 3 การศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการสอนของอาจารย์และลักษณะของอาจารย์ไว้ดังนี้

ในปี ค.ศ. 1965 เวอร์จิเนีย (Virginia 1965 : 65-69) ได้ทำการศึกษา

เรื่อง "พฤติกรรมของอาจารย์พยาบาลที่มีประสิทธิภาพ" (Identifying Effective Behavior of the Nursing Instructor Through Critical Incidents) การวิจัยครั้งนี้ทำในมหาวิทยาลัยที่แคลิฟอร์เนีย (The Junior Community College of California) ใช้ประชากรรวมทั้งหมด 178 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการพยาบาล 12 คน อาจารย์พยาบาล 64 คน นักศึกษาปีที่ 1 52 คน และปีที่ 2 50 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview) และเขียนพฤติกรรมของอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่า พฤติกรรมของอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพมี 19 ประการ คือ

1. ยอมรับความแตกต่างของนักศึกษาแต่ละบุคคล
2. มีความซื่อสัตย์
3. ให้โอกาสและเวลาที่เหมาะสมแก่นักศึกษา
4. ไม่ทำให้นักศึกษาอายต่อหน้าผู้อื่น
5. เป็นที่ปรึกษาแก่นักศึกษา
6. มีความมั่นใจ
7. เป็นผู้ที่ผ่อนสั้นผ่อนยาวได้
8. ทำงานร่วมกับนักศึกษาได้ดี
9. เห็นใจนักศึกษา
10. ให้ความอบอุ่นแก่นักศึกษา
11. เตรียมการสอนและงานได้เหมาะสม
12. สามารถอธิบายสิ่งที่นักศึกษาไม่เข้าใจ
13. ให้นักศึกษารู้สึกว่าเขาเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง
14. ให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาของนักศึกษาได้
15. มีความรับผิดชอบดี
16. เข้าใจความต้องการของนักศึกษาแต่ละคน
17. เป็นตัวอย่างที่ดี
18. ควบคุมตัวเองดี
19. กระตุ้นนักศึกษาเสมอ

ในปี ค.ศ. 1966 มาร์กาเรต (Margaret 1966 : 218-224) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "พฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของอาจารย์พยาบาลในทัศนะของนักศึกษาพยาบาล" (Effective and Ineffective Behavior of Teachers of Nursing as Determined by Their Students) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาพยาบาล 5 มหาวิทยาลัย รวมทั้งของรัฐบาลและเอกชน การรวบรวมข้อมูลทำแบบ Cross Section Sample ใช้เวลา 10 เดือน ตั้งแต่เมษายน 1964 ถึง มกราคม 1965 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview) นักศึกษากลุ่มละ 5-8 คน ขณะสัมภาษณ์ไม่มีอาจารย์อยู่และให้นักศึกษาเขียนพฤติกรรมของอาจารย์พยาบาลในแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ในเวลา 50 นาที ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าในด้านการสอนทั้งในห้องเรียนและภาคปฏิบัติ พฤติกรรมที่พึงประสงค์คือ การสอนมีวิธึจูงใจให้นักศึกษาอยากเรียนรู้จักคิด ตั้งใจสอน วิพากษ์วิจารณ์ในการสร้างสรรค์เสมอ มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์ของโลก ที่ไม่พึงประสงค์ คือ สอนโดยอ่านจากบทเรียนและในด้านบุคลิกภาพที่พึงประสงค์คือ ให้ความอบอุ่น เป็นกันเอง จริงใจ สนใจ เห็นใจนักศึกษาที่ไม่พึงประสงค์คือ ไม่เห็นใจผู้อื่น

จากการศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์พบว่า วิธีการศึกษาพฤติกรรมการสอนนั้นมีวิธีศึกษาได้หลายวิธี และสามารถนำวิธีต่าง ๆ มาศึกษารวมกันได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนทั้งทางด้านลักษณะอาจารย์ วิธีสอน อุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนบรรยากาศการเรียนการสอน